

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Adriana Sebastiana Tabaka
”Zatrzymanie pozaprosowe a prawa i wolności obywatelskie”

1. Uwagi ogólne

Recenzowana monografia pt. *Zatrzymanie pozaprosowe a prawa i wolności obywatelskie* stanowi rozprawę doktorską. Na wstępie należy podkreślić, że jest to opracowanie w polskiej literaturze karnej potrzebne. Niewiele jest artykułów poświęconych poszczególnym rodzajom zatrzymania pozaprosowego. Zagadnieniom tym poświęcona jest jedna monografia autorstwa A. Dany pt. *Instytucja pozaprosowego zatrzymania osoby w polskim systemie prawnym*, Siedlce 2012. Przedstawiona rozprawa doktorska zajmuje się zatrzymaniem pozaprosowym w sposób pełny i przekrojowy, ale przede wszystkim w aspekcie praw i wolności jednostki. Opracowanie jest ważne nie tylko z punktu widzenia teorii prawa, ale także istotne dla praktyki stosowania prawa.

Temat w pracy został przedstawiony problemowo. Autor zajmuje się licznymi kwestiami wywołującymi wątpliwości interpretacyjne. Autor podjął się opracowania tematu trudnego i złożonego. Nawet jeśli Autor nie przekona wszystkich do zaakceptowania przedstawionych w rozprawie poglądów, to z pewnością skłoni do refleksji naukowej, co niewątpliwie należy ocenić pozytywnie.

We wprowadzeniu Autor wyjaśnia, co jest podstawowym celem dysertacji. Zasadniczym celem badawczym pracy jest „udzielenie odpowiedzi na pytanie jakie miejsce zajmuje zatrzymanie pozaprosowe w polskim porządku prawnym, jak również co odróżnia je od

zatrzymania procesowego”. Autor wskazuje, że będzie także badał wzajemne relacje „pomiędzy prawnymi regulacjami normującymi instytucję zatrzymania pozaprocessowego, a wolnościami i prawa człowieka i obywatela”, co uznać należy za ważne, z uwagi na tytuł pracy, który powinien być zgodny z przedmiotem pracy.

Autor wyraźnie formułuje główną hipotezę badawczą, która w pracy poddana została weryfikacji, a którą jest „pogląd o istnieniu potrzeby unormowania na gruncie ustawodawstwa zwykłego instytucji zatrzymania pozaprocessowego”. Należy podkreślić, że problemem sformułowanym w głównej hipotezie badawczej Autor zajmuje się przez całą pracę i w wnioskach końcowych udziela odpowiedzi na postawione pytanie.

Tytuł pracy *Zatrzymanie pozaprocessowe a prawa i wolności obywatelskie* określa obszar rozważań Autora. Zawartość pracy jest zgodna z jej tytułem. Układ pracy nie budzi zasadniczych zastrzeżeń. Jest przemyślany, przejrzysty i czytelny. Podział na rozdziały, a rozdziałów na podrozdziały oraz punkty porządkuje zebrany materiał. Kolejność przedstawienia w pracy poszczególnych zagadnień jest prawidłowa. Zachowane są właściwe proporcje pomiędzy rozdziałami oraz podrozdziałami. Rozważyć tylko można inny podział rozdziału V pracy, w którym są przedstawiane poszczególne rodzaje zatrzymania pozaprocessowego. Skoro w rozdziale tym przedstawia się właśnie poszczególne rodzaje zatrzymania pozaprocessowego za zbędne wydaje się podzielić go niejako na część w której wymieniane są w czterech punktach poszczególne rodzaje zatrzymania pozaprocessowego, a w punkcie piątym kolejne rodzaje zatrzymania procesowego. Rozdział ten mógłby po prostu dzielić się w punktach na poszczególne rodzaje zatrzymania pozaprocessowego.

Opracowanie jest obszerne, gdyż liczy 374 strony maszynopisu, z czego uwagi merytoryczne stanowią 326 stron. W pracy zostały przedstawione wszystkie istotne zagadnienia związane z zakreślonym w tytule przedmiocie opracowania. Przedstawione w rozprawie zagadnienia mają zawsze merytoryczne uzasadnienie i związane są z przedmiotem pracy. Zagadnienia są analizowane w sposób wnikliwy i wszechstronny. Nie została pominięta żadna istotna z uwagi na przedmiot opracowania kwestia.

W pracy zostały wykorzystane liczne opracowania naukowe oraz orzecznictwo sądowe. Autor wykorzystał liczącą 481 pozycji bibliografię, obejmującą publikacje książkowe, artykuły i glosy. Wykorzystana została nie tylko literatura polska, ale także obcojęzyczna, głównie angielska, ale także niemiecka. Wskazać należy, że w pracy zostały wykorzystane wszystkie istotne dla przedmiotu opracowania publikacje krajowe. Wykorzystana literatura przedmiotu jest wystarczająca do postawienia tez badawczych i uzasadnienia wniosków. Przypisy oraz bibliografia sporządzone zostały prawidłowo. Autor korzystając z publikacji,

zawsze dokonuje oceny zawartych w nich poglądów, w przypadku ich krytycznej oceny, stara się w sposób merytoryczny i wyczerpujący uzasadnić swój odmienny pogląd. W pracy wykorzystał Autor także 45 orzeczeń, uchwał, wyroków i postanowień Trybunału Konstytucyjnego, 39 wyroków, uchwał i postanowień Sądu Najwyższego, 20 orzeczeń Sądów Apelacyjnych i sądów rejonowych, aż 77 wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu i 12 decyzji Komitetu Praw Człowieka.

Autor w pracy przedstawia liczne wnioski. Wnioski są formułowane w zakończeniu pracy. Wnioski sformułowane są na gruncie obowiązujących przepisów. Do sformułowania wniosków Autor wykorzystuje głównie metodę badawczą w postaci analizy tekstu prawnego, uzupełnioną o analizę poglądów doktryny oraz orzecznictwa sądów. W zakresie wykładni prawa Autor opiera się na wykładni semantycznej, a przede wszystkim derywacyjnej, która zakłada konstruowanie norm z tekstu prawnego na podstawie wykładni wszystkich tekstów prawnych.

Bardzo duża ilość przedstawionych zagadnień, wzajemne ich powiązania, przedstawione interpretacje oraz próby rozwiązania skomplikowanych problemów, sprawiają, że rozprawa jest ciekawym opracowaniem.

Praca jest napisana dobrym językiem prawniczym. Nie budzi zastrzeżeń, także pod względem stylistycznym i językowym.

2. Uwagi szczegółowe

Praca mgra A. S. Tabaka składa się z sześciu rozdziałów: I. *Pojęcie zatrzymania i jego rodzaje*; II. *Konstytucyjny standard ochrony praw osoby zatrzymanej*; III. *Zatrzymanie osoby w świetle standardu wyznaczonego przez normy prawa międzynarodowego*; IV. *Pojęcie zatrzymania pozaprocesowego*; V. *Zatrzymanie pozaprocesowe*; VI. *Gwarancje przysługujące osobie zatrzymanej w trybie nieprocesowym*.

Część merytoryczną rozprawy poprzedza *Wstęp* a kończy *Zakończenie*. W *Zakończeniu* przedstawione zostały przede wszystkim tezy, które dotyczą kwestii kontrowersyjnych lub niedostatecznie do tej pory omówionych w literaturze. W zakończeniu podjęto próbę odpowiedzi na przedstawione problemy badawcze.

Praca zawiera także wykaz używanych w pracy skrótów, wykaz wykorzystanej literatury, wykaz orzeczeń, wykaz aktów prawnych oraz innych materiałów źródłowych.

Pierwszy rozdział zatytułowany jest *Pojęcie zatrzymania i jego rodzaje*. W rozdziale tym Autor wyjaśnia istotę zatrzymania. Przywołuje występujące w literaturze przedmiotu definicje zatrzymania. Zwraca uwagę na różnice w zakresie definiowania zatrzymania. Wprawdzie Autor nie przedstawia własnej definicji zatrzymania, ale wskazuje jakie elementy powinna zawierać definicja zatrzymania. Przedstawia rodzaje zatrzymania (procesowe i pozaprocessowe). W ramach zatrzymania procesowego Autor szczegółowo opisuje: ujęcie obywatelskie, zatrzymania właściwe, zatrzymanie w celu doprowadzenia oraz zatrzymanie na podstawie kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia. Charakteryzuje także funkcje zatrzymania procesowego (zasadniczej i akcesoryjne). Podsumowując rozważania w tej części rozdziału, Autor popiera postulat *de lege ferenda*, aby zatrzymanie mogło być stosowane tylko wtedy, gdy nie jest możliwe zastosowanie mniej dolegliwego (wolnościowego) środka reakcji karnoprocessowej. Wreszcie, w tym rozdziale, opisuje w ujęciu historycznym zatrzymanie w prawie polskim.

Drugi rozdział zatytułowany jest *Konstytucyjny standard ochrony praw osoby zatrzymanej*. W rozdziale tym Autor omawia konstytucyjną ochronę wolności osobistej. Analizuje zawartą w art. 31 ust. 3 Konstytucji klauzulę ograniczającą i stosowane kryteria ograniczeń (legalność, celowość, proporcjonalność). Przywołuje także orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w tym zakresie. Szczegółowo analizuje przepis art. 41 Konstytucji, który wyznacza ramy prawne pozbawienia wolności osoby i przewiduje gwarancje dla ochrony wolności i nietykalności osobistej. Autor omawia szczegółowo wartości konstytucyjne, w które ingeruje zatrzymanie: prawo do wolności i nietykalności osobistej (art. 41 Konstytucji), prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji), prawo do wolności i ochrony tajemnicy komunikowania się (art. 49 Konstytucji) oraz prawo do wolności poruszania się (art. 52 Konstytucji)

W punkcie 3 rozdziału II pracy Autor zajmuje się analizą konstytucyjnych gwarancji przysługujących osobie zatrzymanej. Koncentruje się na postanowieniach art. 41 Konstytucji, które przewidują szereg gwarancji dla osób zatrzymanych lub pozbawionych wolności. Zwraca słusznie uwagę, że wszystkie zasadnicze elementy ograniczenia lub pozbawienia wolności muszą być w sposób wyczerpujący unormowane w obowiązujących przepisach rangi ustawowej. Z kolei w punkcie 4 rozdziału II pracy Autor prowadzi krótkie rozważania, w jakim stopniu gwarancje zawarte w Konstytucji odnoszą się do zatrzymań pozaprocessowych. Punktem wyjścia dla tej analizy są postanowienia art. 41 ust. 3 Konstytucji, które dotyczą wprost zatrzymania.

Rozdział III zatytułowany jest *Zatrzymanie osoby w świetle standardu wyznaczonego przez normy prawa międzynarodowego*. Zgodnie z tytułem, Autor przedstawia w tym rozdziale międzynarodowe regulacje wyznaczające standardy w zakresie zatrzymania osoby. Rozpoczyna od przedstawienia standardu zatrzymania osoby w systemach ochrony praw człowieka. Przywołuje Powszechną Deklarację Praw Człowieka, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Europejska Konwencja Praw Człowieka). Trafnie zauważa, że standard wolności i bezpieczeństwa osobistego nie posiada statusu prawa absolutnego, w tym sensie, że może podlegać derogacji w sytuacji nadzwyczajnej. W standardzie tym istnieje jednak niederegowalny element w postaci wymogu zapewnienia legalności każdego przypadku pozbawienia wolności.

Drugi punkt rozdziału III jest poświęcony międzynarodowym źródłom ochrony praw człowieka w polskim porządku konstytucyjnym. Analizując postanowienia Konstytucji RP dotyczące praw człowieka Autor zauważa, że w wyniku przejście w formie powtórzenia standardy międzynarodowe w zakresie ochrony praw jednostki uzyskały rangę konstytucyjną. Autor zwraca uwagę, że metodą tą posłużył się ustrojodawca konstytucyjny w rozdziale II Konstytucji dotyczącym wolności, praw i obowiązków człowieka i obywatela, gdzie zostały odzwierciedlone standardy międzynarodowe przewidziane m.in. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych i Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, a także bezpośrednio odesłano do umów międzynarodowych dotyczących praw jednostki.

W punkcie 3 rozdziału III Autor krótko omawia prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego na gruncie Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Natomiast szczegółowo omawia przesłanki zatrzymania określone w art. 5 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (punkt 4 rozdziału III), postanowienia art. 9 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (punkt 5 rozdziału III) oraz art. 6 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (punkt 6 rozdziału III). Autor przywołuje do omawianych przepisów liczne orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Komitetu Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

Kolejne dwa rozdziały, tj. rozdział IV i V, są kluczowe z uwagi na przedmiot rozprawy, którym jest zatrzymanie pozaprocesowe. W rozdziale IV, zgodnie z jego tytułem, Autor wyjaśnia pojęcie zatrzymania pozaprocesowego. Przedstawia najważniejsze i stale występujące cechy charakteryzujące środek przymusu w postaci zatrzymania (s. 161 i n.). Trafnie wskazuje na istotę zatrzymania pozaprocesowego, które spełnia kryteria środków przymusu, będąc szczególną formą krótkotrwałego pozbawienia wolności, ale stosowaną bez związku z

określonym postępowaniem karnym. Zatrzymanie pozaprosowe realizuje inne cele niż procesowe i wykonywane jest poza procesem karnym. Nie przedstawia jednak własnej definicji zatrzymania pozaprosowego. Z uwagi na przedmiot opracowania, a w szczególności na treść rozdziału IV, sformułowanie takiej definicji byłoby wskazane. W punkcie 2 rozdziału IV, Autor przedstawia przede wszystkim, występujące w doktrynie różne podziały zatrzymań pozaprosowych. Przychyla się do propozycji terminologicznej „zatrzymań procesowych” i podziału ich na zatrzymania prewencyjne (porządkowe), penitencjarne, administracyjne oraz inne szczególne rodzaje zatrzymań. Podobnie w przypadku podziału zatrzymań pozaprosowych, wskazane byłoby przedstawienie własnego, czyli skonstruowanego przez Autora podziału zatrzymań pozaprosowych. W rozdziale tym Autor przedstawia także funkcje zatrzymania pozaprosowego. Zajmuje się również podobieństwami i różnicami pomiędzy zatrzymaniem procesowym i pozaprosowym.

Rozdział V pracy zatytułowany jest *Zatrzymanie pozaprosowe*. W rozdziale tym Autor charakteryzuje poszczególne rodzaje zatrzymania pozaprosowego. Wyjaśnia ich istotę, przesłanki oraz funkcje. Przedstawia w tym zakresie orzecznictwo sądów polskich i unijnych. W poszczególnych punktach tego rozdziału szczegółowo zostało omówione: zatrzymanie administracyjne, penitencjarne, prewencyjne i stadionowe.

Rozdział V pracy Autor rozpoczyna od omówienia zatrzymania administracyjnego, które uregulowane jest w ustawie o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Kwalifikuje go jako środek przymusu o charakterze karno-administracyjnym, który pomimo uregulowania w przepisach prawa administracyjnego, posiada bezpośredni związek z przepisami procedury karnej. Autor szczegółowo omawia przesłanki zatrzymania osoby w stanie nietrzeźwości i umieszczenia jej w izbie wytrzeźwień. Wyróżnia w ramach zatrzymania administracyjnego krótkotrwałe pozbawienia wolności w postaci doprowadzenia oraz zatrzymania do wytrzeźwienia. Więcej miejsca Autor poświęca kwestiom zatrzymania z użyciem środków przymusu bezpośredniego (art. 42 ustawy o wychowaniu w trzeźwości). Omawia w tym zakresie orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Autor podkreśla konieczność przestrzegania przez placówki w których odbywa się zatrzymanie administracyjne standardów wynikających z konwencyjnych uregulowań, które wymagają zapewnienia bezpieczeństwa osobom w nich przebywającym. Autor omawia także izby wytrzeźwień, które zajmują się opieką nad osobami nietrzeźwymi do czasu ustąpienia stanu nietrzeźwości. Przedstawia katalog zadań izby wytrzeźwień, który posiada charakter zamknięty.

W sposób bardziej skrótowy zostały omówione przez Autora pozostałe rodzaje zatrzymania pozaprosowego: zatrzymanie sprawcy przemocy w rodzinie; zatrzymanie osoby

z zaburzeniami psychicznymi stwarzającej zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób; umieszczenie osoby w szpitalu psychiatrycznym; zatrzymanie przez kapitana statku morskiego; zatrzymanie przez kapitana statku powietrznego; zatrzymanie na podstawie ustawy o ochronie osób i mienia; zatrzymanie celem odosobnienia w czasie trwania stanu wyjątkowego.

W punkcie 2 rozdziału V pracy Autor zajmuje się uprawnieniami organów policyjnych do zatrzymania osób pozbawionych wolności, które po opuszczeniu aresztu śledczego lub zakładu karnego, na podstawie zezwolenia właściwego organu, nie powróciły do niego w wyznaczonym terminie. Zajmuje się także analogicznymi uprawnieniami organów służby więziennej, które są także uprawnione do zatrzymania osób pozbawionych wolności, które w określonym terminie nie powróciły do zakładu karnego lub aresztu śledczego. Celem zatrzymania penitencjarnego jest doprowadzenie osoby do właściwej jednostki penitencjarnej. Autor omawia także szerzej w tym punkcie rozdziału przestępstwo polegające na nie wróceniu skazanego bez usprawiedliwionej przyczyny w terminie po wykorzystaniu zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego lub aresztu śledczego po wykorzystaniu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności (art. 242 § 2 i 3 k.k.). Przedstawia i analizuje pogląd zgodnie z którym, w przypadku popełnienia przestępstwa z art. 242 § 2 i 3 k.k., zastosowanie może znaleźć tylko zatrzymanie procesowe na podstawie art. 244 § 1 k.k. w związku z popełnieniem przestępstwa opisanego w k.k. i obawą ucieczki osoby. Przychyla się do tego poglądów, uznając, że zapewni to skuteczniejszą ochronę praw i wolności osoby zatrzymanej. Wskazuje, w jakich jednak przypadkach powinno mieć miejsce zatrzymanie penitencjarne a nie procesowe.

Autor zwraca uwagę na ważną kwestię możliwości kontroli sądowej decyzji o zastosowaniu zatrzymania penitencjarnego. Trafnie zauważa Autor, że z perspektywy standardów ochrony praw człowieka budzi wątpliwości brak przepisów w ustawie o Policji oraz w ustawie o Służbie Więziennej, które pozwalałyby osobie zatrzymanej w trybie penitencjarnym na kontrolę tego rodzaju zatrzymania poprzez jego zaskarżenie. Proponuje więc, w sytuacji braku wyraźnych przepisów ustawowych, ewentualnie oprzeć taką kontrolę na przepisach Konstytucji RP (art. 41 ust. 2).

W punkcie 3 rozdziału V omawiane jest zatrzymanie prewencyjnego. Zatrzymanie to określane jest także jako zatrzymanie porządkowe lub prewencyjno-porządkowe. Autor omawia przesłanki i zasady stosowania zatrzymania prewencyjnego. Z punktu widzenia praw i wolności obywatelskich, Autor zwraca uwagę na postanowienia art. 15 ust. 6 ustawy o Policji, zgodnie z którymi, zatrzymanie powinno być wykonywane w sposób możliwie najmniej na-

ruszający dobra osobiste osoby, wobec której zostają podjęte. Autor przedstawia katalog sytuacji, w których należy zastosować zatrzymanie w trybie prewencyjnym. Będą to dwie grupy sytuacji: zatrzymania czasowo wyprzedzające popełnienie przestępstwa lub wykroczenia oraz gdy do popełnienia przestępstwa lub wykroczenia doszło, ale nie można zatrzymać osoby jako sprawcy przestępstwa na podstawie art. 244 k.p.k. lub wykroczenia na podstawie art. 45 k.p.w., gdy nie są spełnione ustawowe przesłanki tych zatrzymań. Autor opisuje, jakie przysługują zatrzymanemu w trybie prewencyjnym uprawnienia (art. 244-246 k.p.k. i art. 248 k.p.k.). Omawia także szczegółowo rozporządzenia dotyczące zatrzymania prewencyjnego. Analizując orzecznictwo strasburskie dotyczące zatrzymania prewencyjnego, Autor dochodzi do wniosku, że z zastrzeżeniem warunków wskazanych przez ETPCz, zatrzymanie prewencyjne w kształcie nadanym przez polskiego ustawodawcę nie stanowi naruszenia podstawowych praw osób, w stosunku do których stosuje się prewencyjnie krótkoterminowy środek izolacyjny.

Punkt 4 rozdziału V dotyczy zatrzymania stadionowego, które uregulowane jest w art. 20 ust. 1 pkt 5 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych. Zgodnie z tym przepisem, służby porządkowe oraz informacyjne są uprawnione do ujęcia, w celu niezwłocznego przekazania Policji, osób stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla dóbr powierzonych ochronie oraz osób dopuszczających się czynów zabronionych. Autor szczegółowo omawia przesłanki zastosowania zatrzymania stadionowego. Z punktu widzenia ochrony praw człowieka zwraca uwagę na gwarancję zawartą w art. 20 ust. 4 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, zgodnie z którą wszystkie uprawnienia wskazane w art. 20 tej ustawy powinny być wykonywane w sposób zapewniający poszanowanie godności ludzkiej oraz innych dóbr osobistych osoby, w stosunku do której zostały podjęte. Autor zwraca uwagę, że spośród środków reakcji w jakie ustawodawca wyposażył organizatora imprezy jest to instrument najbardziej dolegliwy, gdyż wiąże się z krótkotrwałym pozbawieniem wolności osoby zatrzymanej.

W punkcie 5 rozdziału V Autor przedstawia inne rodzaje zatrzymań pozaprocesowych, na podstawie wybranych przykładów. Wskazuje, że katalog zatrzymań pozaprocesowych posiada charakter katalogu otwartego. Przedstawianie kolejnych rodzajów zatrzymań pozaprocesowych Autor rozpoczyna od przedstawienia zatrzymania sprawcy przemocy w rodzinie, które jest uregulowane w art. 15a ustawy o Policji. Zwraca uwagę, że w odróżnieniu od uprawnienia wynikającego z art. 15 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji, dla zatrzymania sprawców przemocy w rodzinie stwarzających bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego nie jest wymagane, aby bezpośrednie zagrożenie było oczywiste.

Kolejne zatrzymanie dotyczy zatrzymania osoby z zaburzeniami psychicznymi stwarzającej zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Zatrzymanie to jest realizowane na podstawie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi, stwarzającej zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Zgodnie z art. 13 ust. 3 tej ustawy, jeżeli osoba, której dotyczy wnioski o uznanie za osobę stwarzającą zagrożenie, nie przebywa w zakładzie karnym i nie stawi się na obserwację psychiatryczną, powiadomiona o terminie jej rozpoczęcia, sąd może zarządzić jej poszukiwanie, zatrzymanie i doprowadzenie przez Policję.

W podpunkcie 5.3 rozdziału V omawiane jest umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym, które dokonywane jest na podstawie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 r. Autor zwraca uwagę, że prawa pacjenta psychiatrycznego podlegają ochronie na podstawie przepisów Konstytucji RP (art. 30, art. 41 ust. 1-2, art. 47, art. 49, art. 52 ust. 1, art. 68 ust. 3), a także przepisów prawa międzynarodowego (art. 5 ust. 1 lit. e i ust. 4 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka). Przywołuje i omawia szereg orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie zgodności przymusowego umieszczenia osoby z zaburzeniami psychicznymi w szpitalu psychiatrycznym z Europejską Konwencją Praw Człowieka. Autor omawia przesłanki umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym przewidziane w ustawie o ochronie zdrowia psychicznego.

Podpunkt 5.4 rozdziału V poświęcony jest zatrzymaniu przez kapitana statku morskiego w trybie art. 68 kodeksu morskiego. Autor zwraca uwagę, że zatrzymanie dokonywane przez kapitana statku wykazuje wiele podobieństw do zatrzymania prewencyjnego z art. 15 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji, w związku z czym zasadne jest traktowanie tego zatrzymania również jako zatrzymania porządkowego (prewencyjnego). W podpunkcie 5.5 rozdziału V Autor omawia z kolei zatrzymanie przez kapitana statku powietrznego, które reguluje art. 115 ust. 3 pkt 2 ustawy prawo lotnicze. Przedstawia orzecznictwo polskie i sądów międzynarodowych w zakresie oceny słuszności stosowania przez dowódcę środków przymusu. Podpunkt 5.6 dotyczy zatrzymania (ujęcia) na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 3 ustawy o ochronie osób i mienia. Po dokonaniu ujęcia pracownicy ochrony są zobowiązani do niezwłocznego oddania zatrzymanych (ujętych) osób Policji. Ostatni rodzaj zatrzymania opisany w tym rozdziale (podpunkt 5.7), dotyczy zatrzymania celem odosobnienia osoby w czasie trwania stanu wyjątkowego, które jest dokonywane na podstawie art. 17 ustawy o stanie wyjątkowym.

Ostatni, szósty rozdział pracy, poświęcony jest gwarancjom przysługującym osobie zatrzymanej w trybie nieprocesowym. Punkt 1 tego rozdziału zatytułowany jest „Kodeks postępowania karnego a zatrzymanie pozaprosesowe”. W tej części pracy Autor zajmuje się

zagadnieniem, czy gwarancje przysługujące osobie zatrzymanej na podstawie k.p.k., przysługują także w przypadku zatrzymania pozaprosesowego. Autor zauważa, że każde z zatrzymań pzaprosesowych wykazuje pewne odrębności, w zakresie stosowania do niego gwarancji wynikających z ustawy karnoprosesowej. Przykładowo, w przypadku zatrzymania prewencyjnego (art. 15 ust. 2 ustawy o Policji), osobie zatrzymanej przysługują uprawnienia przewidziane dla osoby zatrzymanej w k.p.k. (art. 244 § 1 k.p.k.). Odmiennie przedstawia się sytuacja w przypadku zatrzymania penitencjarnego, gdzie uprawnienia dla osoby zatrzymanej przewidziane w art. 15 ust. 2 ustawy o Policji, nie przysługują. Autor słusznie zauważa, że rozwiązanie to budzi wątpliwości z punktu widzenia standardów ochrony praw człowieka. Proponuje oparcie sądowej kontroli zatrzymania penitencjarnego bezpośrednio na przepisach Konstytucji RP (art. 41 ust. 2 Konstytucji RP), a w sprawach nieuregulowanych zastosować odpowiednio przepisy k.p.k. (art. 246 k.p.k.). Analizując zatrzymanie na podstawie przepisów ustawy o wychowaniu w trzeźwości Autor wskazuje na brak zagwarantowania osobie zatrzymanej praw wynikających art. 244 § 2 k.p.k., z drugiej strony zwraca uwagę na stosunkowo obszerne gwarancje wynikające z ustawy o wychowaniu w trzeźwości oraz rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie izb wytrzeźwień i placówek wskazanych lub utworzonych przez jednostkę samorządu terytorialnego.

W drugim punkcie rozdziału VI Autor zajmuje się prawem do informacji osób zatrzymanych. Wskazuje na postanowienia art. 16 k.p.k., art. 244 § 2 k.p.k., art. 41 ust. 3 Konstytucji RP oraz art. 5 ust. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, które dotyczą obowiązku udzielania informacji prawnej osobie pozbawionej wolności. Zajmuje się także problemem znaczenia dowodowego oświadczeń składanych przez osobę zatrzymaną oraz skorzystaniem przez zatrzymanego z prawa do milczenia. Autor słusznie wskazuje, że pomimo, iż prawo do nie zostało wyrażone wprost w przepisach, przysługuje ono osobie zatrzymanej. Zajmuje się także kwestią spisania protokołu z zatrzymania (art. 244 § 3 k.p.k.).

Punkt 3 rozdziału VI poświęcony jest prawie do pomocy adwokata lub radcy prawnego. Autor analizuje postanowienia art. 245 k.p.k., który zapewnia zatrzymanemu możliwość nawiązania w dostępnej formie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednią z nim rozmowę. Omawia orzecznictwo polskiego Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie prawa osoby zatrzymanej do kontaktu z obrońcą. Zwraca uwagę, że informacje uzyskane przez adwokata lub radcę prawnego udzielającego pomocy prawnej zatrzymanemu objęte są tajemnicą obrończą.

W punkcie 4 rozdziału VI Autor omawia kwestie dotyczące czasu dokonania czynności zatrzymania, co jest istotne z uwagi na maksymalny okres zatrzymania określony w art. 248 k.p.k.

Punkt 5 rozdziału VI dotyczy, jak słusznie zauważa Autor, najważniejszej gwarancji ochrony praw osób zatrzymanych, którą jest możliwość złożenia zażalenia na zastosowane zatrzymanie. Autor analizę rozpoczyna od przywołania art. 41 ust. 2 Konstytucji RP, zgodnie z którym każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności. Przywołuje art. 246 § 1 k.p.k., który stanowi, że zatrzymanemu przysługuje zażalenie do sądu w zakresie badania legalności, a także zasadności oraz prawidłowości jego zatrzymania. Autor omawia te zagadnienia w szerszym aspekcie prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) oraz zapewnienia prawa do skutecznego środka odwoławczego (art. 13 ust. 1 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka).

Ostatni, szósty punkt, w rozdziale VI pracy, dotyczy odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie. Autor na wstępie rozważań w tej części pracy zauważa, że postępowanie w przedmiocie odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie służy realizacji roszczeń o charakterze cywilnym, dochodzonym w procesie karnym, pomimo więc charakteru kompensacyjnego, jest to instytucja karnoprosesowa. Autor analizuje za co odszkodowanie przysługuje oraz jak należy interpretować pojęcie szkody na gruncie przepisów procesu karnego. Szczegółowo analizuje pojęcie „niewątpliwie niesłuszności” zatrzymania oraz kryteriów ustalania wysokości zadośćuczynienia.

W zakończeniu Autor przedstawia podsumowanie rozważań zawartych w poszczególnych rozdziałach pracy, formułuje wnioski *de lege lata* i *de lege ferenda*. Autor stwierdza, że postawiona na wstępie niniejszej pracy hipoteza badawcza została potwierdzona, gdyż jak zauważa Autor, istnieje potrzeba zagwarantowania najwyższych standardów ochrony wolności i bezpieczeństwa osobistego osobom zatrzymanym dla realizacji celów pozaprocesowych. Autor wyjaśnia, że ustawodawca przygotowując regulacje prawne w zakresie zatrzymania pozaprocesowego powinien dostosować je do standardów legalności krajowych i międzynarodowych. Główną tezę badawczą pracy (s. 12), jest potrzeba unormowania na gruncie ustawodawstwa zwykłego instytucji zatrzymania pozaprocesowego. Stwierdzenia Autora należy więc rozumieć, jako potrzebę przyjęcia regulacji normujących instytucji zatrzymania pozaprocesowego.

3. Uwagi końcowe

Autor podjął się opracowania skomplikowanego zagadnienia, które rodzi szereg pytań i kontrowersji w praktyce. Prezentowana problematyka jest trudna również dlatego, że obejmuje ogromne spektrum różnych zagadnień. Ważnym i niełatwym więc zadaniem było właściwe uporządkowanie tych zagadnień i skoncentrowanie się tylko na najistotniejszych kwestiach.

Praca przedstawia szereg problemów związanych z omawianą tematyką i ich wzajemne powiązania. Autor dokonuje interpretacji wielu kwestii wywołujących wątpliwości. Nie poprzestaje jednak tylko na ich analizie i ocenie, ale przedstawia także propozycje konkretnych rozwiązań. Wywód jest prowadzony na należytych poziomie naukowym. Zagadnienia prezentowane są w sposób jasny i logiczny. Poglądy Autora są konsekwentne, dobrze uzasadnione, oparte na bogatym orzecznictwie i poglądach doktryny. Wniosku formułowane są w oparciu o pogłębioną analizę zgromadzonego materiału odnoszącego się do zatrzymania pozaprosesowego. Nie budzi zastrzeżeń analiza merytoryczna, jak i wykorzystana metodologia badawcza.

Rozważania w rozprawie mają nie tylko znaczenie teoretyczne, ale również praktyczne. Przedstawiane zagadnienia świadczą o bardzo dobrej znajomości tej problematyki przez Autora, w tym praktycznej.

W zakresie wymogów rozprawy doktorskiej, monografia pt. *Zatrzymanie pozaprosesowe a prawa i wolności obywatelskie* przygotowana przez mgra Adriana Sebastiana Tabaka stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Autor wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie prawa karnego materialnego i procesowego oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, w rozumieniu art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 ze zm.), w związku z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018, poz. 1669 ze zm.). Na podstawie art. 14 stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule w zakresie sztuki wnoszę o dopuszczenie mgra Adriana Sebastiana Tabaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Maciej Rogalski